

Пікулицька Л.В., Байдак Л.І.

Сумський національний аграрний університет

Рольова гра як одна з переваг застосування комунікативних методів при викладанні РМІ у ВНЗ України

Сучасна стратегія навчання російській мові як іноземній (РМІ) визначається потребами суспільства та рівнем розвитку лінгвістичних, психолого–педагогічних та суміжних наук. Цією стратегією є комунікативний підхід, який зумовлює практичну мету навчання і вивчення РМІ.

Методична наука останньої чверті ХХ та початку ХХІ століття орієнтована на комунікацію як мету навчання іноземним мовам, тобто увага акцентується на комунікативному підході до вивчення іноземних мов. Основою цього підходу є переорієнтація на комунікативну компетенцію як провідну, на спонтанність та природність комунікації з мовною правильністю, що використовуються для досягнення певної мети. Визначальними принципами комунікативного підходу є:

- мовленнєва спрямованість навчального процесу, яка полягає в тому, що шляхом досягнення поставленої практичної мети є правильне користування іноземною мовою;
- індивідуалізація з точки зору особистісного її аспекту як головного засобу мотивації та активності учнів;
- функціональність, яка забезпечує відбір іншомовного матеріалу адекватного процесу комунікації;
- ситуативність, новизна, тощо.

Реалізації основних принципів сприяє атмосфера колективного спілкування в комунікативних ситуаціях. Ситуації стимулюють слухачів-іноземців підготовчих відділень до комунікативно-вмотивованого спілкування, а спілкування дає їм змогу свідомо засвоїти матеріал. Розвиток комунікативних здібностей можливий тільки через вирішення реальних завдань під час занять,

що викличе у студентів задоволення та впевненість у собі, бажання говорити іноземною, зокрема, російською мовою.

Комунікативний підхід передбачає як засвоєння правил, так і їх практичне використання, як свідоме, так і підсвідоме, в мовленні. Реалізація комунікативного підходу в навчанні іноземній мові означає, що формування навичок та вмінь здійснюється завдяки мовленнєвій діяльності слухача-іноземця. Оволодіння засобами спілкування та вміннями аудіювання, читання, говоріння і письма спрямоване на їх практичне використання, а отже і навчальна діяльність студентів організується для вирішення комунікативних завдань, максимально наближених до реального спілкування, тобто здійснюється в умовах, що моделюють спілкування. Процес навчання має якнайбільше відповідати процесам комунікації в реальному житті, тому що навчання РМІ на підготовчих факультетах здійснюється в мовному середовищі. Отже мова іде про максимальне зближення процесу навчання і реального спілкування.

Урок РМІ розглядається як діяльність спілкування. Це означає відмову від домінування на заняттях формальних мовних вправ на користь діяльнісно- й інтелектуально-орієнтованих завдань, що дає змогу навчати РМІ як засобові міжкультурного спілкування в процесі цього спілкування.

Змінюється роль викладача в процесі навчання. Викладач сприяє спілкуванню, допомагає студентам досягти автономії у визначенні цілей та шляхів вивчення РМІ, оволодіти мовленнєвими, мовними, невербальними засобами комунікації. Змінюється ставлення до помилок. Вони неминучі і розглядаються як свідчення процесу навчання.

Метою навчання РМІ є оволодіння студентами-іноземцями російською мовою як засобом спілкування. Студенти повинні засвоїти програмний мовний матеріал для коректного вживання у відповідних мовленнєвих ситуаціях, уміти самостійно підбирати необхідні мовні та мовленнєві засоби, адекватні наміру мовця та комунікативній ситуації. Іншими словами, іноземці під час навчання на підготовчому відділенні повинні оволодіти комунікативними навичками та

уміннями їх використання у спілкуванні. Під час спілкування комуніканти виступають як носії певних соціальних стосунків, які виникають у тій чи іншій сфері діяльності і реалізуються у комунікативних ситуаціях. Формування комунікативних навичок та умінь можливе лише за умови створення типових ситуацій реального спілкування, які виникають у різних сферах життя і стосуються різних тем, у навчальному процесі.

Мовленнєва дія неможлива поза ситуацією спілкування, тому викладач на заняттях повинен створити певну ситуацію спілкування, або комунікативно-мовленнєву ситуацію. За визначенням В.Л.Скалкина, "комунікативно-мовленнєва ситуація - це динамічна система взаємодіючих факторів, які залучають людину до мовленнєвого спілкування і визначають її поведінку в межах одного акту спілкування." Комунікативна ситуація включає чотири чинники: обставини дійсності, в яких відбувається комунікація; стосунки між комунікантами; мовленнєві наміри; реалізація самого акту спілкування, який створює нові стимули до мовлення.

Питання комунікативного підходу до навчання студентів-іноземців іншомовному спілкуванню є дуже актуальним для освіти на підготовчих відділеннях ВНЗ України. Тому важливо розкрити значення рольової гри при навчанні діалогічному мовленню на заняттях з РМІ не тільки як засобу оптимізації процесу навчання, але і як важливого аспекту психологічного комфорту і зняття розумової перенапруги слухачів.

Основними умовами для продуктивного оволодіння іноземною мовою є:

- включення слухача-іноземця в предметно-комунікативну діяльність;
- тісне спілкування;
- сукупність реалізації соціальних функцій.

Питання організації навчального процесу таким чином, щоб забезпечити реалізацію цих умов, вимагає детального вивчення.

Згідно сучасних методичних засад основний акцент у викладанні РМІ має бути зроблений на особистісно-орієнтованому та комунікативному підходах. Термін "підхід" означає стратегію навчання. Під особистісно-орієнтованим

підходом мається на увазі навчання студентів іноземному мовленню за єдиною програмою, але з урахуванням їх індивідуально-психологічних особливостей. Вчені визначають такі основні завдання та цілі особистісно-орієнтованого підходу:

- розвиток інтелектуального кругозору, психічних процесів і якостей особистості студента, які відіграють провідну роль у навчанні іншомовному мовленню;
- активізація та стимулювання навчальної діяльності слухачів підготовчих відділень тощо.

Перелічені цілі та завдання можуть бути реалізовані практично шляхом використання різних видів індивідуалізації. Найвищий рівень інтересу та успішності при вивченні іноземної мови досягається при співвідношенні зовнішньої та внутрішньої мотивації як 70% до 30%, отже, мова йде про, так звану, мотивуючу індивідуалізацію. Вона передбачає врахування сталої системи мотивів оволодіння студентом іноземним мовленням та цілеспрямоване формування нових, складніших мотивів.

Регулююча індивідуалізація спрямована на врахування викладачем реального рівня знань, умінь та навичок слухачів-іноземців на кожному етапі навчального процесу. Формуюча індивідуалізація має за мету сприяти формуванню в студентів індивідуального стилю оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю з урахуванням та опорою на індивідуальні особливості нервової системи слухача та стиль діяльності, який вже склався. Варто застосовувати різні прийоми навчання відповідно до змісту різних індивідуалізацій.

Чимало стратегій та методів навчання сприяють оптимізації процесу навчання і серед них такі, як:

- методи взаємодіючого (синергетичного) навчання (дебати/рольові ігри)
- методи, що ґрунтуються на досвіді (дискусії/рольові ігри)

Обидві групи методів містять рольові ігри, які мають суттєві переваги:

- стосуються виду діяльності, у якому студенти отримують роль, яку вони повинні зіграти;
- використовуються, щоб дізнатися про процеси, які відбуваються в інших групах, або про почуття інших учасників гри;
- викладач лише дає слухачам завдання і пропонує зіграти ролі (як це зробити - обирають студенти);
- слухачам-іноземцям дуже подобається можливість опинитися на місці когось іншого;
- створюється сприятлива нагода для обговорення.

Рольова гра – простий і природний спосіб пізнання людиною навколишньої дійсності та найдоступніший шлях до оволодіння знаннями, уміннями, навичками. Для того, щоб реалізувати взаємодію та співпрацю викладача зі студентом, а також розвивати інтерес слухачів-іноземців до вивчення РМІ, важливо продумувати стимули для мовлення, заохочувати їх до активних мовленнєвих дій у певній ситуації. Саме гра і може бути таким стимулом.

Рольові ігри сприяють реалізації міжособистісного спілкування студентів під час практичних занять. Вони орієнтують їх на планування особистої мовленнєвої поведінки і прогнозування поведінки співрозмовника, передбачаючи елемент перевтілення студента у представника певної соціальної групи, професії тощо. Через це рольові ігри сприймаються студентами як реальна дійсність: вони знаходять у них можливості для самовираження, яке здійснюється у межах певних ролей. Кожен гравець виступає як частина соціального оточення інших і демонструє шаблон, в рамках якого він може спробувати свою власну чи групову поведінку. Кінцевою метою рольової гри є відпрацювання комунікативних навичок та умінь. Учасники рольової гри не тільки роблять повідомлення з певної теми, але й невимушено вступають у бесіду, намагаються підтримати її, цікавляться думкою інших, обговорюють різні точки зору, кожен прагне висловити свою думку, і, таким чином, розмова стає невимушеною, що, власне, і є реалізацією комунікативного підходу.

Гра допомагає зробити процес навчання цікавим, захоплюючим. Під час рольової гри студенти виступають суб'єктами ігрового процесу, його активними творцями. Відчуття рівності, атмосфера захопленості дають можливість слухачам-іноземцям підготовчих відділень подолати скутість, зняти мовний бар'єр, втому, знизити тривожність, напруження, негативне ставлення до навчальної діяльності тощо.

Відповідно до вищезазначеного, рольову гру можна розглядати, як прийом та засіб особистісно-орієнтованого підходу, оскільки вона сприяє ефективному засвоєнню матеріалу і поліпшенню загального настрою в аудиторії, а також ламанню психологічних бар'єрів, як у групі, так і між групою та педагогом.